

Stefan Moster: Suurlähettilään vaimo

Kotiinpaluu, minne? MARJATTA RIPSALUOMA (15.7.2016)

Kirja kertoo monenlaisesta vieraantumisesta. Tottahan termi on sosiologiaa jo 1940-50-luvulta lähtien, joten kyllä vieraantumista voi kuvata. Siitä on olemassa niin paljon variaatioita kuin ylipäänsä voi inhimillisessä elämässä olla pysähtymisen ja liikkeellelähdön suhteen. Ihmistenvälisyys on ongelmallista niin kuin aina.

Ristin kirjan kotiinpaluuksi. Siihen kuuluu kysymysmerkki: minne. Kirjan alkuperäinen nimi on *Die Frau des Botschafters*. Se ei ole sama kuin suomenkielinen nimi, Suurlähettilään vaimo. Veneillä on kirjassa suuri merkitys. Samoin yhdellä kuuluisalla veneilijällä, Jacques Cousteau'lla.

Ihminen on kotonaan monenlaisessa tilanteessa, mutta monesti hän lapsuus-/nuoruusvuosistaan lähtien haikailee kotiinpaluusta. Että sitä ei olisi, voisi olla yksi vieraantumisen merkitys: ei olla kotonaan missään – tai kaikkialla.

Romaanissa ihmiset ovat vieraantuneet toisistaan, koska elämän ehdot sanelevat sen (esimerkiksi suurlähetystön sisäinen kuri, tiukat roolit). Romaanin nainen, suurlähettilään puoliso vieraantui ruumiistaan synnytyksen aikana, kokemus tuskin on ainutlaatuinen, mutta aika harvoin lapsesta tulee kuitenkaan vaikeavammainen. Tässä äidiksi tuleminen tarkoittaa tavallista enemmän loppuelämän riittämättömyyden kokemusta.

Toisaalla on sitten ympärillä pyörivä maailma, johon ei voi olla suoraa kontaktia työn vuoksi. Suurlähetystöt ovat osa vieraasta maasta. Ne elävät aika lailla erillään asemamaasta. Siksi siis suurlähettilään puoliso ei ole pelkkä äiti eikä vaimo, vaan ammatti. Käyttäytymiskuviot ovat hyvin monimutkaiset, tavallisen ihmisen elämälle vieraita. Tuntuu kummalliselta ajatella että he ovat silti eläviä ihmisiä.

Elämä on helppoa kun lähetystö takaa elannon, eikö? Ihminen on niin monimutkainen, että leivässä ei ole tarpeeksi. Vaikka kirjan ihmiset on rooleihinsa puristettuina tehty kapeiksi, niin elävien tapaan he laajenevat syvyysuuntaan ja aina jostakin löytyy käsi johon tarttua kun tarvitsee lohdutusta. Juuri tässä on Mosterin tarinan juju.

Vieraalla maalla

Tiedän jotakin siitä, millaista on asua vieraalla maalla. Mutta harvoin sitä tulee lukeneeksi jonkun kuvausta Suomesta vieraana maana. Alkupuolella kirjaa on kuvaus lähetystön juhlista. Suurlähettiläs päästää suustaan sammakon: totta kai, lähetystöhän ovat aina rannalla. Ihasteltiin Saksan Suomen lähetystöä joka *on* rannalla.

Yksi kirjan päähenkilöistä kirjoitettiin saapumaan lähetystön kutsuille veneellä. Lähetystöllä oli laituria vaikka ei minkäänlaista venettä. Tässä sitaatissa selviää syy suurlähettilään suurpiirteisyyteen:

”Hän asettautui mesenaatin rooliin, vaikka ei ollutkaan tehnyt muuta kuin ostanut edustuston rahoilla taulun. Se nojasi seinää vasten ja sen vieressä oli lappunen, jossa luki taiteilijan – Juho Karjalainen – sekä teoksen nimi, ja lisäyksenä: ”Saksan Helsingin suurlähetystön uutuushankinta”. Isokokoinen grafiikka esitti alastonta, kaljua miestä, joka katseli rantaan vedettyä venettä. Taulu oli upea, alkuvoimainen; kun sitä katsoi hetkisen, huomasi äkkiä, mitä kaikkea vene paljasti ihmisestä.”

Veneen merkityksiä on kirjassa paljon. Ne ovat tietenkin kulkuväline, mutta niitä tarvitaan myös ammatissa, kuten kalastuksessa (Klaus) tai syvänmeren sukelluksessa (Jacques Cousteau), sen lisäksi on myös isompia veneitä, laivoja ja lauttoja, joilla pääsee toiseen maahan. Itämeri on myös tie muihin maihin, ei se pelkästään erota ihmisiä.

Tuntuu hyvältä lukea Itämerestä tällaista ”todellista” tarinaa ilman hyssyttelevää rauhanmerijargonia. Toden tuntu tarinassa kyllä on. Moster kuvaa ihmisten uupumusta, jännitystiloja ja tietenkin sitä keskustarinaa, että miten on mahdollista rakastaa – tai ei rakastaa – vammaista lastaan.

Erityisesti mieleen jäi kohta, jossa ollaan jossakin Etelä-Ruotsissa matkalla kohti Suomea ja vammaisen lapsen kuljettajat eivät keksi muuta kuin pysähtyä ja rakentaa nuotio kun lapsi alkaa olla umpijäässä. Matka on monella tapaa vaarallinen ja Moster kuvaa ihmisiä fyysisinä olioina, jotka räpistelevät kohtaloissaan kuin mitkään yökköset kohti lämpöä ja valoa. Hauraus on yhtä lähellä kuin sitkeys ja lopulta kyky kestää suunnilleen mitä vain, jos päämäärä on yhteinen.

Suurlähettilään ammattisairaus on ehkä kyky ja pakko olla hiljaa. Toinen vaimon lähellä oleva ihminen, saksalaisen isän ja suomalaisen äidin poika, on hiljainen ehkä enemmän siksi että hän ajattelee niin tiheästi. Sitten kysymys ominaisuuksista lopulta kulminoituu kykyyn nähdä ja aistia. Moster otti sen kohtauksen maisemaksi Suomenlahden jään ja lapsen vetämisen suksien päälle istutetussa pyörätuolissa keskelle valkoista valoa ja kylmyyttä, jota hän ei ollut koskaan kokenut, koska oli elänyt elämänsä vammaistalon ansarissa. Muunlainen elämä ei kyllä ollut sille lapselle mahdollistakaan.

Maiseman virheitä

Kun kuvataan suomea niin, että kirjoittajan äidinkieli ei ole suomi ja kun Moster on varmaan tarkoituksellisesti halunnut etäännyttää tarinan kovin suurilta samaistumispinnoilta, niin ohuuden vaara on lähellä. Pelkkä kieli jo kertoo paljon. Suurlähettiläs jää pahviseksi. Toisaalta ehkä pahviukkoa tarvitaan sen vuoksi, että vieressä ollut vaimo on elossa ja hengissä, samoin kuin kalastaja, se puoliksi saksalainen.

Kirja on draamaa, mutta myönteisellä tavalla: eräänlainen Lehrstück suomalaisille lukijoille brechtiläisen etäännyttämisen hengessä. Ei se ole paha. Sillä tavoin romaanin rakentaminen tekee mahdolliseksi muuttaa tekstin tempo, tyyli pysyy, mutta kohtausten intensiteettiä voi vähentää ja lisätä. Minusta sellaisen kirjoittamisen taito on aika hieno. Alussa jännitti: riittääkö kieli? Kertooko se tarpeeksi? Mosteria en minä ainakaan osaa lukea alkukielellä.

Jukka-Pekka Pajunen on hyvä suomentaja. Nyt tuli jonkun kerran mieleen että onko Suomessa asuvan ulkomaalaisen mielenmaisemissa virheitä, kielestäkin johtuvia. Siitä saattoi rauhoittua ajattelemaan, että kyllä ihmisillä on keinonsa kommunikoida vaikka kieli olisi vaillinaisen tai vaikka yhteistä kieltä ei olisi lainkaan.

En ole lukenut Mosterin tekstiä aiemmin. Tiedän että hän on kääntänyt suomenkielistä kirjallisuutta saksaksi. Tehtävä kääntää kieltä niinpäin tuntuu nurinkuriselta, mutta niinpä olen lukenut pitkän saksan, josta en muista oikeastaan mitään. Kerran oli ehdot saksasta. Kun tällaisia tulee mieleen Mosterin kirjan lukemisesta, luulen että hän on onnistunut kommunikoimaan omaa kielimaisemaansa, vaikka luenkin sitä suomeksi. Pajusen tekstiä olen lukenut käsittääkseni jossain näytelmäsuomennoksessa kauan sitten.

Suomalaisista kirjailijoista tulee mieleen Johan Bargum. Eleetöntä tekstiä, vyörytyksiä välittelevää, tarkkaa. Ehkä Bargum kirjoitti ihmisiä maisemiin myös?

Stefan Moster: *Suurlähtetilään vaimo*. Suom. Jukka-Pekka Pajunen. Siltala 2016, 316 s.

Marjatta Ripsaluoma on kirjallisuuskriitikko Vaasasta